

PREDHOVOR

Jazykovednou cvičebnicou si:

C - cvičíme, cibríme,

V - vedátorujeme, varujeme,

I - inštruujeme, indukujeme,

Č - členíme, čítame, časujeme,

E - estetizujeme, excelujeme, extrahujeme,

B - besedujeme, brúsime, budujeme,

N - napíšeme, nachádzame, nadobúdame,

I - identifikujeme, iniciujeme, implantujeme,

C - cizelujeme, citujeme,

A - aktivizujeme, argumentujeme, abstrahujeme... všetko o jazyku, pravopise a iných zákutiach i zákrutách našej slovenčiny.

Vážení slovenčinári, kolegovia, žiaci, rodičia a priatelia slovenčiny,

v úvode k môjmu predhovoru som si dovoľil použiť akrostichon mojej editorky, Mgr. Gabriely Kratochvílovej, učiteľky slovenského jazyka a literatúry z Nítry. Jej text plne vystihol ciele a zámery mojej *Cvičebnice* ku *Kompendiu slovenčiny*. Tak ako *Kompendium*, aj cieľom *Cvičebnice* je ponúknuť v rámci jednej publikácie komplexné, rôznorodé cvičenia na jazyk, jazykové roviny a komunikáciu v rozsahu štátnych vzdelávacích programov pre základnú i strednú školu, neraz ich presahujúc. Rovnako ako v *Kompendiu* je mojím cieľom rozvíjať predovšetkým myslenie o jazyku, komunikáciu a používanie súčasnej slovenčiny.

Predkladám vám svoju *Cvičebnicu* ako neoddeliteľnú súčasť *Kompendia slovenčiny* a zároveň ako pomôcku pre učiteľov, ale najmä pre žiakov i rodičov, ktorí sa učia so svojimi deťmi. Kniha by sa mala dostať do rúk aj tým žiakom, ktorí potrebujú pomoc v príprave na vyučovanie najmä vtedy, keď nie je, nebude naporúdzi učiteľ. Obzvlášť užitočné sú tieto dve publikácie v čase prerušovaného vyučovania z dôvodu pandémie. Domnievam sa, že obe knihy v rámci jazyka dokážu kompenzovať nedostatky dištančného vzdelávania. Aj preto sú metodické poznámky k niektorým cvičeniam súčasťou zadaní, aby aj žiaci či rodičia pochopili zámery jednotlivých úloh a vedeli ich realizovať i bez pomoci učiteľa.

Jednotlivé cvičenia pochádzajú z vlastnej pedagogickej praxe na základnej, strednej i vysokej škole. V niektorých cvičeniach som sa inšpiroval úlohami kolegov alebo rôznymi jazykovými príručkami. Časť úloh bola vytvorená nanovo pre potreby tejto *Cvičebnice* a časť úloh poskytli kolegovia, ktorí sú uvedení na titulnom liste tejto knihy. Mnohé cvičenia boli inšpiráciou od mojich študentov, keďže som počas pedagogickej praxe situačne prispôboval tvorbu cvičení ich potrebám a nedostatkom v pochopení témy. Usporiadanie cvičení kopíruje štruktúru kapitol *Kompendia*, teda cvičenia sú rozložené podľa jazykových rovín. Uvažoval som aj o podobe pracovného zošita, no keďže publikácie obsahuje vyše 3200

cvičení, kniha by mala s kolónkami na dopisovanie veľmi veľký rozsah a nedala by sa zviazať do jedného celku. Ak by som zase *Cvičebnicu* rozložil do viacerých knižných celkov, porušil by som svoj hlavný zámer, ktorý som mal už pri písaní *Kompendia*, a tým je mať jednu cvičebnicu slovenčiny bez potreby každú chvíľu siahat' po rôznych iných knihách.

Cvičebnica je vhodná aj pre vysokoškolských študentov, ktorí sa venujú primárnej pedagogike a učiteľstvu materinského jazyka. Či ju využijú ako prostriedok opakovania jazykovo-komunikačných javov, alebo ako prostriedok spoznávania a aplikácie didaktiky a metodiky, zostáva na ich uvážení.

Osobitne je táto príručka vhodná pre žiakov maturitných ročníkov, keďže jazyku (jazykovej časti predmetu) sa venuje na stredných školách menší priestor, no je integrálnou súčasťou slovenského jazyka a literatúry a jazykové otázky sú výraznou súčasťou maturitného testu, maturitného slohu a ústnej maturitnej odpovede. Využitie príručky sa hodí na semináre zo slovenského jazyka, keď sa nenájde priestor na bežných vyučovacích hodinách.

Cvičebnica do istej miery a s perspektívou predpokladá reformu obsahu vyučovania slovenčiny, preto uvádza aj časovo náročnejšie cvičenia a tiež také, ktoré nie sú určené iba na abstraktný jazykový rozbor, ale na komplexné rozvíjanie myslenia o jazyku a komunikácii. Výraznou časťou je práca s textom a tvorba textu, čo si vyžaduje širší časový priestor. Avšak riešenie takýchto úloh by malo patriť medzi najdôležitejšie kompetencie vyučovania slovenčiny, keďže text je základnou jazykovou jednotkou komunikácie, v ktorej sa aktualizujú rôzne potenciály slov, a tým sa presnejšie pozoruje ich fungovanie v písanej i ústnej reči. Bude úlohou reformátorov osnov, aby sa do obsahu vyučovania dostala práca s reálnym a praktickým jazykom ako prvotná a východisková.

Cvičebnica je rozdelená do 12 kapitol a z kapitoly *Metodika práce s cvičebnicou a všeobecná metodika*, v ktorej som naznačil základné východiská práce s cvičebnicou. Zároveň som pridal rady na vyučovanie niektorých jazykových tém (nasledujú po tomto *Predhovore*). Kapitoly s cvičeniami kopírujú kapitoly v *Kompendiu slovenčiny*. Niektoré sú v *Cvičebnici* iné: *Cvičenia na vybrané slohové útvary*, *Cvičenia na povinné slohové útvary*, *Pravopisné cvičenia*, *Komplexná práca s textom*. Napriek zaradeniu cvičení podľa jazykových rovín sa v rámci nich vyskytujú aj cvičenia, ktorých riešenie si vyžaduje znalosti aj inej roviny jazyka. Súčasťou *Cvičebnice* sú aj kapitoly zamerané na témy, ktorým sa zvyčajne nevenuje na vyučovaní analytickejšia pozornosť: textová syntax, jazyková kultúra, komunikácia. Poskytujem tiež úlohy na precvičenie v didaktike často spomínaných tém, kompetencií, teda kritického myslenia a čitateľskej gramotnosti.

Pridanou hodnotou publikácie sú vyššie spomínané metodické poznámky, umožnenie výberu z množstva rôznych cvičení, komplexnosť cvičení, úlohy na tvorivú činnosť, rozmanité úlohy na štylistiku, textotvorbu, rétoriku a na ústne texty a najmä snaha o úplnosť knihy. Zároveň sa snažím podnecovať myslenie čitateľov, keďže neuvádzame kľúč správnych odpovedí (pozri nižšie). Domnievam sa, že uvedením kľúča na riešenie by som podcenil mnohých kolegov. Zároveň však upozorňujem na to, že niektoré z úloh sú zamerané na divergentné riešenie, teda nekoncepujeme cvičenia iba tak, že požadujeme

jediné správne riešenie, ako je to v štandardizovaných testoch. Avšak aj úlohy imitujúce zadania celoslovenských testovanií sú takisto súčasťou Cvičebnice. Ak by sa stalo, že si niekto nevie poradiť s konkrétnym cvičením, budem rád, ak ma budete kontaktovať.

Cvičebnica vychádza v náklade 1000 kusov. Dovolil by som si vás požiadať o interaktivitu pri práci s ňou, o písanie požiadaviek, námetov, prípadne nedostatkov na moje kontaktné údaje (pozri nižšie). Obe moje jazykové publikácie budem aktualizovať v prípade dotlače na základe komunikácie s čitateľmi, ale aj na základe prípadnej obsahovej zmeny štátneho vzdelávacieho programu. Budem vám vďačný za akúkoľvek konštruktívnu spätnú väzbu.

Chcel by som sa poďakovať svojej editorke, recenzentke a priateľke Mgr. Gabriele Kratochvílovej a pani učiteľke z Dunajskej Stredy, recenzentke PaedDr. Beáte Pácalovej, recenzentke a pani učiteľke PhDr. Eve Dodekovej zo Základnej školy v Turzovke. Vďaka patrí aj dvom prispievateľom cvičení do tejto príručky, kolegyni PaedDr. Silvii Hajdúovej z Rožňavy a študentovi Armandovi Majerovi z Veľkého Krtíša, ktorí reagovali na moju výzvu a poskytli mi úlohy zo svojich portfólií so súhlasom publikovať ich. Opäť by som rád spomenul pána Prof. PhDr. Juraja Dolníka, DrSc. z Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ktorý spolu s vedúcou Katedry a mojou školiteľkou pani Prof. PhDr. Oľgou Orgoňovou, CSc. trvalo ovplyvnili môj vzťah k jazyku, jeho ponímanie, ako aj vnímanie fenoménu komunikácie. Nemôžem nespomenúť ani naše neformálne facebookové združenie Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania, ktoré ma motivuje k mojej lingvistickej činnosti, poskytuje mi námety na moju publikačnú činnosť, motivuje ma a podáva konštruktívnu kritiku, ktorá ma posúva ďalej. Aj na podnet tohto Spoločenstva zvažujem napísanie kompendia literatúry. Posledná vďaka patrí mojim žiakom, ktorý ma udržiavali v strehu, nútili ma prehlbovať si svoje poznatky a inšpirovali ma v profesijnom živote v početných diskusiách na hodinách o jazyku a komunikácii.

Milí čitatelia, priatelia, verím, že môj zámer napísať Cvičebnicu o spoznávaní slovenského jazyka sa naplní. Verím, že sa stane vynikajúcou pomôckou a pomôže vám pripraviť sa na hodiny slovenčiny alebo do života. Publikovaním tejto knihy sa uzatvára moja lingvistická dilógia, na začiatku ktorej bola potreba mať k dispozícii kompendiálne príručky. Verím, že čas s príručkou pojmete ako vlastný sebarozvoj práve tak, ako sa to stalo mne pri jej písaní. A nezabúdajte, že jazyk je komunikácia, jazyková kultúra a text.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

E-mail: janpapuga@gmail.com

FB: Ján Papuga

Web: <http://janpapuga.sk/>

Blog: janpapuga.blog.pravda.sk

FB: Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania

FB: Konštruktívna školoveda - hľadanie strednej cesty v diskurze